

**การพัฒนาแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์**

**The Development of a Competencies Evaluation Model for the External
Assessors in Basic Education Level: An Application of Results - based
Monitoring and Evaluation**

◆ นภาพร ส่งแสง

นิสิตปริญญาเอก สาขาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Napaporn Songsaeng

Ph.D. Student (Research and Development on Human Potentials)

Srinakharinwirot University, E-mail: napaporn58106@gmail.com

◆ อัญชลี สุขในสิทธิ์

ดร. ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Anchalee Suknaisit

Dr., Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University

E-mail: srikolchan@gmail.com

◆ มนตา ตูลย์เมธากา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Manaathar Tulmethakan

Assistant Professor Dr., Department of Measurement and Educational Research

Faculty of Education, Srinakharinwirot University, E-mail: tongtatiya@gmail.com

◆ องอาจ นัยพัฒน์

รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Ong-art Naiyapatana

Associate Professor Dr., Department of Measurement and Educational Research

Faculty of Education, Srinakharinwirot University, E-mail: onaiyapatana@gmail.com

Abstract

The purposes of this research aimed to develop a competencies evaluation model for the external assessors in basic education level by applying results-based monitoring and evaluation using research and development methodology. The research could be divided into three phases. The first phase was to analyze the components of the competencies, both core competency and functional competency of external assessors in the basic education level. The sample group were used to analyze for eight hundred and ninety eight people, and the data was collected using the questionnaire developed by the researcher. In the second phase was developed the competencies evaluation model for external assessors in basic education level by applying results-based monitoring and evaluation. The model was developed from the components of the competencies obtained in the first phase and used to evaluate the model after assessment by fifteen experts and focus groups consisting of ten people who have experienced external quality assessment of the basic education level. In the third phase the evaluation of a competencies evaluation model for external assessors in basic education levels were applied for use in the experiment in five basic education institutions, and then to evaluate the model by eighteen related persons, including interviews with five administrators of basic education institutions and talk to a focus group of ten people who have experienced external quality assessment in basic education level. The results are found to be as follows: 1. core competencies consisted of four minor clusters which included: (1) teamwork; (2) moral and professional ethics; (3) achievement orientation; and (4) ability with information technology. The functional competencies consisted of five minor clusters which included: (1) thinking systems and holistic vision; (2) understanding the context of the school; (3) ability to assess; (4) creative communication skills; and (5) ability to write reports and provide feedback; 2. the developed competencies evaluation model consisted of five factors, which included: 1) objectives; 2) goal of the evaluation; 3) evaluation method; 4) conclusion method; and 5) report and feedback; and 3. evaluation results of the model in terms of feasibility, probability, utilization, accuracy, and satisfaction towards the use of the model in the overview and at the highest level.

Keywords : Competencies Evaluation Model, Competencies for the External Assessors in Basic Education Level, Results-based Monitoring and Evaluation

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 วิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะหลัก และสมรรถนะตาม บทบาทหน้าที่ของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นผู้มีประสบการณ์ประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 898 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ โดยใช้องค์ประกอบสมรรถนะที่ได้จากระยะที่ 1 มาพัฒนารูปแบบการประเมิน มีการประเมินคุณภาพรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน และการสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีประสบการณ์ประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 10 คน และระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการประเมินที่พัฒนาขึ้นในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 แห่ง และประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบการประเมินโดยผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 18 คน สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 คน และสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีประสบการณ์ประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 10 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบสมรรถนะหลัก ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ (1) การทำงานเป็นทีม (2) คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในอาชีพ (3) ความมุ่งมั่นเพื่อให้งานสำเร็จ และ (4) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการปฏิบัติงาน และองค์ประกอบสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย คือ (1) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และการมองภาพแบบองค์รวม (2) ความรู้ ความเข้าใจในบริบทของสถานศึกษาที่ประเมิน (3) ความสามารถในการประเมิน (4) ความสามารถในการสื่อสาร และ (5) ความสามารถในการเขียนรายงานและให้ข้อเสนอแนะ 2. รูปแบบการประเมินสมรรถนะที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) สิ่งที่มุ่งประเมิน 3) วิธีการประเมิน 4) วิธีการตัดสินผล และ 5) การรายงานผลและให้ข้อมูลป้อนกลับ มีผลการประเมินคุณภาพรูปแบบด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องในการนำรูปแบบการประเมินไปใช้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการประเมินด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ ความถูกต้อง และความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการประเมินของผู้ที่เกี่ยวข้อง ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : รูปแบบการประเมิน สมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 49 กำหนดให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. มีฐานะเป็นองค์การมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมาย หลักการ และแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ โดยให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545: 2547: 30) จากการติดตามผลการปฏิบัติงานในการประเมินคุณภาพภายนอกใน 3 รอบที่ผ่านมาของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน แม้ว่า สมศ. ได้ให้ความสำคัญกับการคัดเลือกและการพัฒนาคุณภาพผู้ประเมินภายนอกอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยจำนวนผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีจำนวนมาก มีความหลากหลายทั้งช่วงอายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน ประสบการณ์ประเมินคุณภาพภายนอก ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) มีเสียงสะท้อนให้ สมศ. เร่งแก้ไขคุณภาพผู้ประเมินภายนอก เนื่องจากยังไม่สามารถประเมินและสะท้อนคุณภาพได้ตามสภาพจริงของสถานศึกษา เน้นประเมินเอกสาร สร้างภาระแก่ครูอาจารย์ ปัจจุบัน สมศ. ยังไม่ได้กำหนดสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้อย่างเป็นรูปแบบธรรม ทั้งสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ ยังไม่มีรูปแบบการประเมินสมรรถนะอย่างชัดเจน และยังไม่มีการกำกับติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อนำผลการประเมินมาพัฒนาคุณภาพผู้ประเมินภายนอกอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

“สมรรถนะ” เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เนื่องจากผู้ประเมินภายนอกเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานของ สมศ. หากผู้ประเมินภายนอกมีสมรรถนะตามเกณฑ์ที่กำหนด จะช่วยให้องค์กรเกิดการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ทำให้องค์กรมองเห็นจุดอ่อนที่ต้องปรับปรุงแก้ไข จุดแข็งที่ต้องพัฒนาระดับคุณภาพและมาตรฐานให้สูงมากยิ่งขึ้น ดังที่นักทฤษฎีทางด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์หลายท่านได้ให้ความเห็นไว้ว่า “สมรรถนะ” เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวของบุคคลและเป็นสิ่งที่กำหนดถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อการปฏิบัติงานภายใต้สภาพแวดล้อมขององค์กร และเป็นสิ่งผลักดันให้บุคคลมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้เกิดความสำเร็จอย่างที่ต้องการ และเป็นคุณลักษณะเฉพาะของบุคคลที่เชื่อมโยงกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (สำนักงาน ก.พ., 2548: 1; Boyatzis, 1982: 58; Mitrani, Dalziel และ Fitt, 1992: 11; Spencer & Spencer, 1993: 11; อ้างอิงจาก DAVID C. McClelland, 1973) และผลการประเมินที่ได้จากการประเมินสมรรถนะจะมีประโยชน์สำหรับการพัฒนาบุคลากรให้สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรได้เป็นอย่างดี

การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ เป็นรูปแบบการประเมินผลที่มีบทบาททั้งในลักษณะของการติดตาม (Monitoring) และการประเมินผล (Evaluation) ในกระบวนการปฏิบัติงาน มุ่งประเมินผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) มีการรายงานผลอย่างเป็นระบบด้วยข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้องบนพื้นฐานของผลลัพธ์ที่เกิด ช่วยสะท้อนข้อมูลผลการดำเนินงานในแต่ละกระบวนการ (Ongoing Process) ได้มีความเหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมถึงการประเมินลักษณะนี้ยังเป็นการประเมินที่มุ่งสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่น ขององค์กร แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และที่สำคัญเป็นการประเมินที่ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานและเกิดความท้าทายในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น สามารถนำผลการประเมินที่ได้มาจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพผู้ประเมินภายนอกทั้งในภาพรวม และรายบุคคลได้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว (Jody Zall Kusek & Ray C. Rist. 2004: 14-18) และ (Freer Spreckley. 2009: 5-7)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับใช้ประเมินสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ เพื่อนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการประเมินสมรรถนะมาใช้เป็นข้อมูลในการกำกับติดตาม และพัฒนาคุณภาพผู้ประเมินภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีสมรรถนะตามเกณฑ์กำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ของผู้ประเมินภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์
3. เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ 3 ระยะ ดังนี้

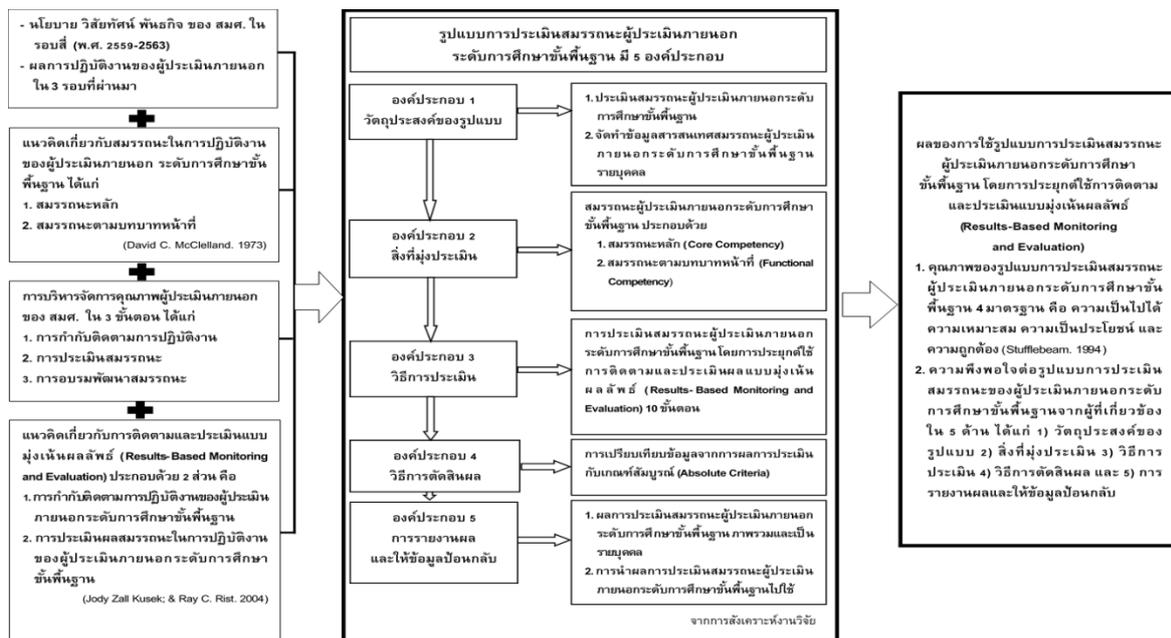
ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอก รอบสี่ (พ.ศ. 2559 - 2563) ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ประกอบด้วย สมรรถนะหลัก และสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ การพัฒนารูปแบบการประเมินสมรรถนะ และองค์ประกอบของรูปแบบการประเมินทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งศึกษาแนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศพัฒนาตัวบ่งชี้ และกำหนดค่าน้ำหนัก ในการประเมินสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์

ระยะที่ 3 ศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ ที่พัฒนาขึ้น ใน 4 ด้าน ได้แก่ ความเหมาะสม (Propriety) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความเป็นประโยชน์ (Utility) และความถูกต้อง (Accuracy) รวมทั้งศึกษาความพึงพอใจต่อรูปแบบการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยการนำไปทดลองใช้

กรอบแนวคิด

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาและพัฒนารูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ โดยสมรรถนะหลักและสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ศึกษาและพัฒนาจากแนวคิดของ DAVID C. McClelland (1973) และได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องบริบทของการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสี่ของ สมศ. ที่มีความแตกต่างจากการประเมินใน 3 รอบที่ผ่านมา รวมทั้งศึกษาเพื่อนำแนวคิดเกี่ยวกับการติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์มาประยุกต์ใช้ในการประเมินสมรรถนะ โดยมีรูปแบบการประเมินประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) สิ่งที่มีประเมิน 3) วิธีการประเมิน 4) วิธีการตัดสินผล และ 5) การรายงานผลและให้ข้อมูลป้อนกลับ และมีขั้นตอนการประเมินตามแนวคิดของ Jody Zall Kusek & Ray C. Rist (2004) 10 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อม 2) การกำหนดผลลัพธ์ที่จะกำกับติดตามและประเมินผลร่วมกัน 3) การเลือกตัวบ่งชี้ในการกำกับติดตาม 4) การกำหนดเส้นฐานตัวบ่งชี้ 5) การวางแผนพัฒนากำหนดเป้าหมายผลลัพธ์ 6) การติดตาม

ผลลัพธ์ 7) การประเมินผลลัพธ์ 8) การซื้อค้นพบหรือผลการประเมิน 9) การนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนา และ 10) การผดุงระบบการกำกับติดตามและประเมินผลในองค์กร รวมทั้งได้ศึกษาผลการใช้รูปแบบจากการทดลองใช้ และพิจารณาคุณภาพรูปแบบการประเมิน 4 ด้าน คือ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ และศึกษาความพึงพอใจต่อรูปแบบการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รูปแบบการประเมินสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม

นิยามศัพท์

ผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง บุคคลหรือหน่วยงานที่ได้รับการรับรองจาก สมศ. ให้ทำการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบ และมีประสบการณ์ ประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554 - 2558)

สมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ ของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแต่ละบุคคล ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในการประเมิน คุณภาพภายนอกในรอบสี่ ประกอบด้วย สมรรถนะหลักและสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ อันจะส่งผลให้เกิด ความสำเร็จของการดำเนินงานด้านการประเมินคุณภาพภายนอกตามเป้าหมาย พันธกิจ ที่ สมศ. กำหนดไว้

รูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้ การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการประเมิน สมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์งานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) สิ่งที่มุ่งประเมิน 3) วิธีการ ประเมิน 4) วิธีการตัดสินผล และ 5) การรายงานผลและให้ข้อมูลป้อนกลับ โดยเป็นการประเมินสมรรถนะ ผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งเน้นการนำผลการประเมินไปใช้กำกับติดตาม และการผดุง รูปแบบการประเมินดังกล่าวให้คงอยู่ เพื่อยกระดับคุณภาพและสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐานให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตามแนวคิดของ Jody Zall Kusek & Ray C. Rist (2004)

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะของ DAVID C. McClelland (1973) กล่าวว่าไว้ว่า “สมรรถนะ” หมายถึง บุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในของแต่ละบุคคล สามารถผลักดันให้บุคคลนั้น ๆ สร้างผลการปฏิบัติงานที่ดี หรือมีผลการปฏิบัติงานตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยสมรรถนะมีองค์ประกอบ 5 ส่วน ได้แก่ 1) ทักษะ (Skills) 2) ความรู้ (Knowledge) 3) ทศนคติ ค่านิยม และความเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน หรือการรับรู้ตนเอง (Self-concept) 4) บุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคล (Trait) และ 5) แรงจูงใจหรือแรงขับภายใน (Motive) ที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของแต่ละบุคคล โดยส่วนที่ 3, 4 และ 5 จะเรียกรวมกันว่า คุณลักษณะ ส่วนบุคคล (Attributes) ที่ซ่อนเร้นอยู่ ได้แก่ ค่านิยม จริยธรรม บุคลิกภาพ คุณลักษณะทางกายภาพและอื่น ๆ ดังนั้น สมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) ความรู้ (Knowledge)

2) ทักษะ/ความสามารถ (Skills) และ 3) คุณลักษณะอื่น ๆ ของบุคคล (Attributes) ซึ่งจะแสดงออกมาเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมในการทำงานที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลให้เกิดความสำเร็จตามมาตรฐานหรือสูงกว่ามาตรฐานที่องค์กรได้กำหนดเอาไว้ และการประเมินสมรรถนะยังเป็นกระบวนการในการประเมินความรู้ ความสามารถ ทักษะและพฤติกรรมการทำงานของบุคคลในขณะนั้นเปรียบเทียบกับระดับสมรรถนะที่องค์กรคาดหวัง ผลการประเมินที่ได้จะมีประโยชน์สำหรับการปรับปรุงพัฒนางาน เป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาความดี ความชอบประจำปี และค่าตอบแทนของบุคลากรได้เป็นอย่างดี โดยสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับใช้ในการประเมิน ประกอบด้วย สมรรถนะหลัก และสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ และนำการติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ (Results-based Monitoring and Evaluation) มาประยุกต์ใช้ในการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แนวคิดการติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ เป็นการประเมินผลที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีต่อผลลัพธ์ เป็นรูปแบบการประเมินผลที่มีบทบาททั้งในลักษณะของการติดตาม (Monitoring) และการประเมินผล (Evaluation) ในกระบวนการปฏิบัติงาน มุ่งประเมินผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Result) มีการรายงานผลอย่างเป็นระบบด้วยข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้องบนพื้นฐานของผลลัพธ์ที่เกิด ช่วยสะท้อนข้อมูลผลการดำเนินงานในแต่ละกระบวนการ (Ongoing Process) ได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานขององค์กรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามแนวคิดของ Jody Zall Kusek & Ray C. Rist (2004) ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อม 2) การกำหนดผลลัพธ์ที่จะกำกับติดตามและประเมินผลร่วมกัน 3) เลือกตัวบ่งชี้ในการกำกับติดตาม 4) การกำหนดเส้นฐานตัวบ่งชี้ 5) การวางแผนพัฒนาที่กำหนดเป้าหมายผลลัพธ์ 6) การติดตามผลลัพธ์ 7) บทบาทของการประเมิน 8) การรายงานข้อค้นพบหรือผลการประเมิน 9) การนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนา และ 10) การผดุงระบบการกำกับติดตามและประเมินผลในองค์กร โดยมีประเด็นในการกำกับติดตาม คือ การปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการประเมินผล คือ สมรรถนะในการปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 วิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์งานและบริบทที่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ ดำเนินการสรุปเพื่อกำหนดประเด็นข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) นำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์

ประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 15 คน ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นนำไปกำหนดองค์ประกอบและตัวแปรสังเกตได้ของสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC; Index of Item Objective Congruence) มีค่าตั้งแต่ 0.80 - 1.00 และมีความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .925 โดยคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) จากนั้นนำไปสอบถามความคิดเห็นผู้มีประสบการณ์ประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ จำนวน 898 คน ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้สถานภาพการรับรองให้เป็นหน่วยประเมินของ สมศ. ทั้ง 3 รอบ การประเมิน และมีผู้ประเมินภายนอกในหน่วยประเมินตั้งแต่ 100 คนขึ้นไปเป็นหน่วยการสุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองโดยใช้โปรแกรม LISREL

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ โดยการ 1) ศึกษาแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ การพัฒนารูปแบบการประเมิน องค์ประกอบของรูปแบบ 2) นำมาพัฒนารูปแบบการประเมิน และ 3) ประเมินคุณภาพรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน และการสนทนากลุ่มผู้มีประสบการณ์ด้านการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 10 คน ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) วิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่มโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 ประเมินผลการใช้รูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ โดยการ 1) ทดลองใช้ในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 แห่ง และ 2) ประเมินผลการใช้รูปแบบโดยผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 18 คน สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 5 คน และสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 10 คน ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) วิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่มโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ พบว่า มีกลุ่มองค์ประกอบสมรรถนะ 2 ด้านหลัก ได้แก่ สมรรถนะหลัก และสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1.1 สมรรถนะหลัก มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 1.00 ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย เรียงตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ได้แก่ การทำงานเป็นทีม และความมุ่งมั่นเพื่อให้งานสำเร็จ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.89 เท่ากัน คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในอาชีพ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.77 และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการปฏิบัติงาน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.65 ตามลำดับ

1.2 สมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.96 ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย เรียงตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ได้แก่ ความสามารถในการเขียนรายงานและให้ข้อเสนอแนะ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.85 ความสามารถในการสื่อสาร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.83 ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และการมองภาพแบบองค์รวม มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.83 ความสามารถในการประเมิน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.80 และความรู้ ความเข้าใจในบริบทของสถานศึกษาที่ประเมิน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.72 ตามลำดับ

1.3 เมื่อพิจารณาดัชนีความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันสองชั้นของสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ พบว่า χ^2 เท่ากับ 36.31 (df = 37) ค่า p-value เท่ากับ 0.501 ค่า χ^2 / df เท่ากับ 0.981 ค่า CFI เท่ากับ 1.00 ค่า GFI เท่ากับ 0.99 ค่า AGFI เท่ากับ 0.97 ค่า RMSEA เท่ากับ 0.000 และค่า RMR เท่ากับ 0.009 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. ผลการพัฒนารูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ และคู่มือการใช้รูปแบบการประเมิน

2.1 รูปแบบการประเมินที่พัฒนาขึ้น เป็นโครงสร้างที่แสดงถึงองค์ประกอบของการประเมิน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อประเมินสมรรถนะและเพื่อจัดทำข้อมูลสารสนเทศ สมรรถนะผู้ประเมินภายนอกทั้งในภาพรวม และรายบุคคล 2) สิ่งที่มีมุ่งประเมิน คือ สมรรถนะผู้ประเมินภายนอกที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ ประกอบด้วย สมรรถนะหลัก จำนวน 4 สมรรถนะ 9 ตัวบ่งชี้ และสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ จำนวน 5 สมรรถนะ 13 ตัวบ่งชี้ 3) วิธีการประเมิน มี 10 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเตรียมความพร้อม (2) การกำหนดผลลัพธ์ที่จะกำกับติดตามและประเมินผลร่วมกัน (3) เลือกตัวบ่งชี้ในการกำกับติดตาม (4) การกำหนดเส้นฐานตัวบ่งชี้ (5) การวางแผนพัฒนากำหนดเป้าหมายผลลัพธ์ (6) การติดตามผลลัพธ์ ทุก 6 เดือน (7) การประเมินผลลัพธ์ ทุก 12 เดือน (8) การรายงานข้อค้นพบหรือผลการประเมิน (9) การนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกโดยใช้สมรรถนะเป็นฐาน (10) การผดุงระบบการกำกับติดตามและประเมินผลในองค์กร 4) วิธีการตัดสินผล ใช้การเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการประเมินและการกำกับติดตามกับเกณฑ์สมบูรณ์ และ 5) การรายงานผลและให้ข้อมูลป้อนกลับ โดยสรุปผลการประเมินสมรรถนะในการปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอกทั้งในภาพรวม และ

เป็นรายบุคคล ทั้งสมรรถนะที่ดี และสมรรถนะที่ควรปรับปรุงแก้ไข โดยผู้ประเมินสมรรถนะมี 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) หัวหน้าทีมประเมิน 2) ผู้แทนสถานศึกษา และ 3) สมศ. หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย โดยรูปแบบการประเมินที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้อง ในภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.61$, S.D.=0.52)

2.2 คู่มือการใช้รูปแบบการประเมินที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย 1.1) หลักการและเหตุผล 1.2) วัตถุประสงค์ของการประเมิน 1.3) นิยามศัพท์เฉพาะ และ 1.4) ประโยชน์ที่จะได้รับ ส่วนที่ 2 ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมิน ประกอบด้วย 2.1) ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมินสมรรถนะหลัก และ 2.2) ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การประเมินสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ และส่วนที่ 3 การใช้รูปแบบการประเมิน ประกอบด้วย 3.1) รูปแบบการประเมิน 3.2) บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้อง 3.3) วิธีการประเมิน ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน 3.4) วิธีการตัดสินผล 3.5) การติดตามและประเมินสมรรถนะ และ 3.6) การรายงานผลและให้ข้อมูลป้อนกลับ ส่วนที่ 4 ภาคผนวก ประกอบด้วย เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล เครื่องมือกำกับติดตาม และแบบรายงาน โดยคู่มือการใช้รูปแบบการประเมินที่พัฒนาขึ้น ในภาพรวมมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.59$, S.D.=0.49)

3. ผลการประเมินผลการใช้รูปแบบการประเมิน ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.52$, S.D.=0.54; $\bar{X}=4.53$, S.D.=0.56; $\bar{X}=4.53$, S.D.=0.59; $\bar{X}=4.53$, S.D.=0.54 ตามลำดับ) และผู้ที่เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.52$, S.D.=0.59)

อภิปรายผล

1. จากผลการวิจัยซึ่งตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 1 เกี่ยวกับการวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

1.1 เกี่ยวกับสมรรถนะหลัก มีน้ำหนักองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ มากกว่าสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ เนื่องจากสมรรถนะหลักมีความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประเมินภายนอกอย่างยิ่ง เป็นคุณลักษณะภายในของผู้ประเมินภายนอกที่จะนำมาซึ่งผลการประเมินคุณภาพภายนอกที่สามารถสะท้อนสภาพจริงของผลการดำเนินงาน หรือผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งสมรรถนะหลักที่สำคัญนี้ คือ คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในอาชีพ ซึ่งผู้ประเมินภายนอกต้องมีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง มีความซื่อสัตย์ สุจริต และไม่ยอมให้อิทธิพลใด ๆ มาเบี่ยงเบนผลการประเมินให้ผิดไปจากความเป็นจริง สอดคล้องกับคุณสมบัติสำคัญของผู้ประเมินคุณภาพการศึกษาของสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (2558) และสอดคล้องกับบทบาทของผู้ประเมินภายนอกขององค์การความร่วมมือระหว่างประเทศว่าด้วยการรับรองห้องปฏิบัติการ (The ILAC Secretariat, 2006: 7 - 8) ระบุไว้ว่าผู้ประเมินภายนอกต้องยึดความถูกต้องในผลสรุปการประเมิน ถึงแม้ว่าจะได้รับแรงกดดันให้เปลี่ยนแปลง ถ้าการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่อยู่บนพื้นฐานของร่องรอยหลักฐานการประเมิน

1.2 เกี่ยวกับสมรรถนะหลักด้านการทำงานเป็นทีม และความมุ่งมั่นเพื่อให้งานสำเร็จ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะหลักมากกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ (น้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.89 เท่ากันทั้งสองด้าน) เนื่องจากสมรรถนะด้านนี้จะช่วยให้การปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ปีประสบความสำเร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด และได้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกที่ผ่านการกลั่นกรอง วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลการประเมินร่วมกันของผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทั้งทีมประเมินสอดคล้องกับงานวิจัยของอรนิตา เจริญรอย (2544: 175-178) ที่พบว่า ผู้ประเมินภายนอกต้องมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการประเมิน เช่น มีภาวะผู้นำ การสร้างความสัมพันธ์ มีทักษะการทำงานเป็นทีม และมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาสถานศึกษา และยังสอดคล้องกับสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกของ Canadian Evaluation Society (2010: 2-4) ด้านคุณลักษณะของผู้ประเมินภายนอกที่ต้องมีทักษะการประสานงานและการทำงานเป็นทีม ทักษะการทำงานส่วนบุคคล (ตนเอง และทีม) และทักษะการทำงานแบบมีส่วนร่วม ในส่วนของสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ พบว่าความสามารถในการเขียนรายงานและให้ข้อเสนอแนะ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่มากกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ (น้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.89) เนื่องจากผู้ประเมินภายนอกต้องสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อค้นพบจากผลการประเมินเพื่อระบุจุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และปฏิบัติได้แก่สถานศึกษา สามารถชี้แนะให้เกิดการนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุง พัฒนา ยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะมาศ หวังช่วยกลาง (2548: 103 - 109) ที่ได้ศึกษาสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของผู้ประเมินภายนอกในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพบว่าผู้ประเมินภายนอกต้องสามารถรายงานผลการประเมินที่ชัดเจนตามความเป็นจริงจากหลักฐานที่เก็บรวบรวมข้อมูลได้

2. จากผลการวิจัยซึ่งตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 2 เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ มีดังนี้

2.1 เกี่ยวกับรูปแบบการประเมินซึ่งเป็นโครงสร้างที่แสดงถึงองค์ประกอบของการประเมิน 5 องค์ประกอบ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีจุดมุ่งหมายของการประเมิน กล่าวคือการประเมินเกิดขึ้นภายใต้บริบททางสังคมที่แตกต่างกันในการประเมินแต่ละครั้ง ดังนั้นรูปแบบการประเมินที่ใช้ต้องมีการกำหนดองค์ประกอบของการประเมิน ได้แก่ วัตถุประสงค์ของการประเมิน สิ่งที่ต้องการประเมิน บทบาทหรือวิธีการประเมิน ซึ่งมาพร้อมกับการตัดสินผลการประเมิน และการรายงานผลการประเมิน เพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงและ/หรือเปลี่ยนแปลงพัฒนาคุณค่าของสิ่งที่ประเมินให้ดียิ่งขึ้นไป (ศิริชัย กาญจนวาสี. 2550: 55 - 73) โดยตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินทั้งสมรรถนะหลัก และสมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ มีความเหมาะสมความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นตัวบ่งชี้ที่เน้นการประเมินผลลัพธ์การปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอก สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ที่ Jody Zall Kusek & Ray C. Rist (2004: 1) กล่าวไว้ว่าการติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์เป็นการ

ดำเนินงานที่มุ่งเน้นที่การติดตามและการประเมิน และให้ความสำคัญที่ผลผลิตและผลลัพธ์ และตัวบ่งชี้ดังกล่าวยังสอดคล้องกับขั้นตอนการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ของผู้ประเมินภายนอกที่กำหนดไว้ในกรอบแนวทางการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ของ สมศ. (2560) ที่เป็นการประเมินเชิงคุณภาพเน้นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนผลลัพธ์การดำเนินงาน ใช้การตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgment) มีการศึกษาข้อมูลด้านบริบทพื้นฐานของสถานศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา (Common Data Set; CDS) การวิเคราะห์รายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) โดยมีการปฏิบัติงานผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ สมศ. พัฒนาไว้

2.2 เกี่ยวกับคุณภาพรูปแบบการประเมินที่มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุด และมีผลการประเมินคู่มือการใช้รูปแบบการประเมิน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน เนื่องจากรูปแบบการประเมินที่พัฒนาขึ้น มีตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินที่สอดคล้องกับบริบทการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ และมีการรายงานผลการประเมินสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกทั้งในภาพรวม และเป็นรายบุคคล ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบในการกำกับดูแลผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถนำผลการประเมินสมรรถนะไปใช้ในการวางแผนพัฒนาผู้ประเมินภายนอกได้ สอดคล้องกับ ศิริชัย กาญจนวาสี (2550: 30) ที่กล่าวไว้ว่าการประเมินผลการดำเนินงานที่ได้จากการดำเนินตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานที่สำคัญ (Key Performance Indicators) ในการวัดผลการดำเนินงาน ควรพิจารณาจากตัวชี้วัดที่สามารถสะท้อนคุณภาพหรือความสำเร็จของการดำเนินงานได้

3. จากผลการวิจัยซึ่งตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่ 3 เกี่ยวกับการทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ มีดังนี้

เกี่ยวกับการทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบการประเมินในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้อง อยู่ในระดับมากที่สุด และมีผลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยรายการประเมินที่มีผลการประเมินสูงสุด คือ สิ่งที่มีประเมิน ได้แก่ สมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ ประกอบด้วยสมรรถนะหลัก สมรรถนะตามบทบาทหน้าที่ และตัวบ่งชี้สำหรับการประเมิน โดยประเด็นดังกล่าวมีรายละเอียดที่เน้นประเมินผลลัพธ์การปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอกเป็นสำคัญ สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปในการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ โดยประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของผู้ประเมินภายนอก ได้แก่ การปฏิรูประบบการบริหารจัดการ ในส่วนของการปรับรูปแบบ/วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกให้ลดการสร้างภาระให้กับสถานศึกษา โดยการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงการปฏิรูปการเรียนรู้ การปรับระบบการใช้ ICT เพื่อการศึกษา สอดคล้องกับ Jody Zall Kusek & Ray C. Rist (2004: 25) ได้ระบุในขั้นตอนที่ 2 และ 3 ของการติดตามและมุ่งเน้นผลลัพธ์ว่าการกำหนดผลลัพธ์

มีความจำเป็นสำหรับระบบการกำกับติดตามและประเมินผลแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ โดยผลลัพธ์จะต้องถูกอธิบาย โดยชุดของตัวชี้วัดหลัก การเลือกตัวบ่งชี้ในการกำกับติดตามควรคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่สะท้อนผลลัพธ์ ทั้งปัจจัย กระบวนการ/กิจกรรม ผลผลิตและผลลัพธ์ และมีจำนวนเพียงพอและเหมาะสมในการประเมิน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินสมรรถนะตามรูปแบบการประเมินที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ สมศ. ควรนำ ข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการประเมินไปวางแผนการพัฒนาผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองเป็นผู้ประเมินภายนอกของ สมศ. แล้ว ให้มีสมรรถนะตามเกณฑ์ที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง และควรนำไปกำหนดคุณสมบัติในการสรรหาและคัดเลือกผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ได้ ผู้ประเมินภายนอกที่มีสมรรถนะตามเกณฑ์เข้ามาปฏิบัติงาน รวมถึงควรจัดทำฐานข้อมูลสมรรถนะและผลการ ประเมินสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกเป็นรายบุคคล เพื่อให้เห็นพัฒนาการของคุณภาพการปฏิบัติงานของ ผู้ประเมินภายนอกได้ นอกจากนี้ควรนำผลการประเมินสมรรถนะไปปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมพัฒนา ให้สอดคล้องกับระดับสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอก ส่วนผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรนำผลการประเมินไปจัดทำแผนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้ตนเอง มีสมรรถนะเป็นไปตามเกณฑ์ และสร้างความเชื่อมั่นด้านคุณภาพผู้ประเมินภายนอกของ สมศ. ให้กับผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย (Stakeholders) เกิดความเชื่อมั่นต่อผลการประเมินและนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงพัฒนา ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษา

2. การนำรูปแบบการประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการ ประยุกต์ใช้การติดตามและประเมินแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ไปใช้ หน่วยงานที่รับผิดชอบควรศึกษารายละเอียดของ รูปแบบการประเมินฯ จากคู่มือการใช้รูปแบบการประเมินฯ ให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างละเอียด ในทุกประเด็นเนื้อหา รวมทั้งควรมีการจัดประชุมปรึกษาพิจารณาเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้ครบถ้วนก่อนนำไปใช้ในสถานการณ์จริง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการประเมินสมรรถนะแบบออนไลน์ เพื่อความรวดเร็ว รองรับการบริหารจัดการคุณภาพผู้ประเมินภายนอกของ สมศ. ที่มีจำนวนมาก โดยการพัฒนาระบบการ ประเมินสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกดังกล่าวควรมีความเชื่อมโยง ต่อเนื่องกันทั้งระบบ ตั้งแต่ขั้นตอนการสรรหาและคัดเลือกเป็นผู้ประเมิน ขั้นตอนระหว่างการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอก และขั้นตอนหลังการ ประเมินคุณภาพภายนอก จะทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบประเมินสมรรถนะสามารถนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้ จากการประเมินไปกำหนดแผนการพัฒนาผู้ประเมินภายนอกได้ทั้งระยะสั้น และระยะยาว รวมการบริหาร จัดการคุณภาพพิจารณาการจัดสรรงานประเมิน การกำหนดค่าตอบแทนที่เหมาะสมตามผลการประเมิน

สมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกได้เป็นรายบุคคล รวมทั้งผู้ประเมินภายนอกจะได้รับทราบระดับสมรรถนะของตนเอง และสามารถนำไปกำหนดแผนการพัฒนาตนเองได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (Dynamic Model)

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการอบรมพัฒนาผู้ประเมินภายนอกให้สอดคล้องเชื่อมโยงกับผลการประเมินสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกเป็นรายบุคคล โดยหลักสูตรการอบรมพัฒนาสมรรถนะดังกล่าว ควรประกอบด้วยหลักสูตรพื้นฐาน และหลักสูตรยกระดับคุณภาพผู้ประเมินภายนอกตามค่าน้ำหนักความสำคัญของแต่ละสมรรถนะ

3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เทียบเคียงกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอาเซียน เพื่อนำมาพัฒนาต้นแบบและยกระดับวิชาชีพผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นที่ยอมรับต่อกลุ่มประเทศอาเซียน และนำไปสู่การแลกเปลี่ยนผู้ประเมินภายนอก หรือร่วมเป็นส่วนหนึ่งของขอมติประเมินในรูปแบบการประเมินร่วมกับองค์กรต่างประเทศ (Joint Accreditation) ต่อไปในอนาคต รวมถึงการกำหนดมาตรฐานสมรรถนะผู้ประเมินภายนอกมืออาชีพ (Professional Assessors) เพื่อกำหนดเส้นทางวิชาชีพของผู้ประเมินภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นผู้ประเมินมืออาชีพในอนาคต โดยการศึกษาเทียบเคียงกับสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มประเทศอาเซียน หรือระดับนานาชาติ

4. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ ในระดับอื่นๆ ได้แก่ การศึกษาปฐมวัย ด้านการอาชีวศึกษา ระดับอุดมศึกษา หรือประเภทเฉพาะทางอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบหาสมรรถนะร่วม หรือสมรรถนะเฉพาะแต่ละระดับ เพื่อสามารถกำหนดแนวทาง หรือรูปแบบการประเมินสมรรถนะของผู้ประเมินภายนอกให้สอดคล้องกับบริบทของการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาแต่ละระดับ แต่ละประเภทได้

References

- DAVID C. McClelland. (1973). Testing for Competence rather than for Intelligence. American Psychologist. 28(1). p. 1-14.
- Freer Spreckley. (2009). *Results Based Monitoring and Evaluation Toolkit*. 2nd ed. Local Livelihoods St Oswalds barn, UK. p. 5-7.
- Jody Zall Kusek & Ray C. Rist. (2004). *Ten Steps to a Results-Based Monitoring and Evaluation System*. The International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank. P. 1, 14-18, 25.
- Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization). (2547). *Education Act B.E.2542 (1999) and Amendments (Second National Education Act. B.E. 2545 (2002)*. Bangkok: Prikwarn-graphic, co-ltd.

- Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization). (2560). *Guideline for the External Quality Assessment in the Fourth Round (B.E. 2016-2020)*. (Online). From <http://www.onesqa.or.th/upload/download/201709292308583.pdf>.
- Ornisa Jaruenruay. (2001). *Desired Characteristics and Methods to Determine External Evaluators for Inspecting the Basic Education Institutions*. Master of Education Program in Research of Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- Piyamas Wangchayklang. (2005). *Desirable Competencies of External Evaluators in Basic Education*. Master of Education Program in Research of Education, Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- Sirichai Karnjanavasri. (2007). *Evaluation Theory*. 5th Edition.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- The Canadian Evaluation Society. (2010). *Competencies for Canadian Evaluation Practice*. Volume 11 Date 04 16 2010. p. 1-15.
- The ILAC Secretariat. (2006). *ILAC Guidelines on Qualifications and Competence of Assessors and Technical Experts*. ILAC-G11: 07/2006. Australia.
- Thailand Professional Qualification Institute (Public Organization). *Characteristics of External Evaluators*. (2015). from http://www.thaivq.org/index.php?option=com_content&view=article&id=39&Itemid=58/.

Napaporn Songsaeng, Master of Education (Educational Research and Statistics), Faculty of Education, Srinakharinwirot University. Ph.D., Student (Research and Development on Human Potentials), Faculty of Education, Srinakharinwirot University. Head of Assessment and Certification, Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization).

Dr., Anchalee Suknaisit, Ph.D., Doctor of Philosophy Program in Educational Measurement and Evaluation, Faculty of Education, Chulalongkorn University. Lecturer, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University.

Assistant Professor, Manaathar Tulmethakan, Ph.D., Doctor of Philosophy Program in Educational Measurement and Evaluation, Faculty of Education, Chulalongkorn University. Lecturer, Department of Measurement and Educational Research, Faculty of Education, Srinakharinwirot University.

Associate Professor, Ong-art Naiyapatana, Ph.D., Educational Administration with Concentration in Research & Evaluation, Illinois State University, USA. Lecturer, Department of Measurement and Educational Research, Faculty of Education, Srinakharinwirot University.